

ROBERT ERIKSON

Är målet militanta medborgare?

I avslutningen av det nu aktuella förslaget till ny läroplan i samhällskunskap för gymnasiet skriver författarna: "I ett alltmer expertdominerat och komplicerat samhälle måste eleverna tränas att lita till sin egen förmåga att förstå och påverka de förhållanden som styr utvecklingen." (sid 29). Tidigare i läroplansförslaget har de upprepade gånger betonat samma mål. Det är naturligtvis väsentligt att medborgarna lär sig att vanemässigt försvara sina intressen, men efter att ha läst detta studieplansförslag blir man litet tveksam om varifrån experterna på samhällsförhållandena skall komma, om det genomförs.

I läroplansförslaget tar man knappast alls upp vilka konkreta kunskaper om samhället som skall förmedlas till eleverna eftersom "kunskap är... en ständig förändring hos individen själv" (sid 6) och eftersom det "stoff" som ingår i ämnet samhällskunskap "... varierar i tiden och efter lokala förhållanden, varför det inte är meningsfullt att i detalj precisera vad som skall studeras." (sid 9). Eleverna skall få redskap att bearbeta sin omvärld med hjälp av angreppssätt som uttrycks i fyra huvudmoment.

Dessa huvudmoment utgörs av "aspekter och stoff". Aspekterna är "vissa infallsvinklar eller synsätt utifrån vilka samhället kan studeras" (sid 9). Vad

författarna menar med stoff är mera oklart, men troligtvis avses främst faktiska samhällsförhållanden. Inom t ex huvudmomentet påverkan och förändring i informations- och datorsamhället är aspekterna "frågor om förändringar på alla nivåer i samhället och om möjligheterna att påverka och påverkas i dag och i morgon" medan stoffet är "kunskaper om massmedia, propaganda, möjligheten att bilda och byta åsikter och att påverka, troliga förändringar i arbetslivet, datorer och informationsexplosionen i samhället." (sid 10). Jag måste erkänna att jag är tacksam över att jag inte som lärare i samhällskunskap skall behöva bygga min verksamhet på sådana här anvisningar.

I förslaget framhålls stoffmängden som ett hinder och ett problem. Nu är det väl svårt att se detta som utmärkande för samhällskunskap. Är till exempel problemen med kunskapsmassans omfattning mindre i fysik, kemi eller biologi? Det faktum att man inom varje område endast kan behandla en del av vad som vore möjligt att ta upp, måste rimligtvis vara en av utgångspunkterna för en läroplansförfattare. Just urvalsproblemet gör det angeläget att i en läroplan precisera vad som oundgängligen skall behandlas i undervisningen, vad som kan tas upp därutöver och vad bör lämnas därhän.

Läroplansförslaget verkar innebära att eleverna skall bibringas uppfattningen att allt flyter, att samhället är stätt i en ständig snabb förändring. Det är tveksamt om detta är en särskilt klok strategi. Tvärtom borde kanske huvuddelen av undervisningen ägnas åt det som vi tror vara relativt invariant i samhället. Det kan till exempel gälla samhällets institutionella uppbyggnad och regelsystem, klassystem och samhällshierarkier, infrastruktur i form av vägar och andra kommunikationsnät, befolkningsammansättning och mycket annat. Av vikt är också att i många av de modeller vi använder för att försöka förstå processerna i samhället, antar vi att människors handlande kan beskrivas utifrån ett begränsat antal enkla principer. Mot bakgrund av sådana relativt invarianta förhållanden blir sedan den förändring som skett i samhället mer gripbar och förståelig.

Att försöka urskilja vad som är mer konstant och vad som förändras snabbare i samhället är också väsentligt för den av läroplansförfattarna önskade diskussion om vilka antaganden som kan vara rimliga att göra om framtida

samhällsförhållanden. Att vi till exempel troligtvis ganska väl kan förutsäga förändringar i befolkningens åldersammansättning under de närmaste tjugo åren, men att därefter blir våra prognoser hastigt alltmer osäkra. Att våra prognoser på andra områden är osäkra även med ett betydligt kortare tidsperspektiv kan ju också vara värt att framhålla.

Grunden för inriktningen av detta läroplansförslag verkar vara att man uppfattat att den nuvarande undervisningen i samhällskunskap i alltför hög utsträckning består av ett tragglande med fakta, utan analys av deras inbördes sammanhang. Om så är fallet är det olyckligt och det är tacknämligt att man försöker förändra situationen. Läroplansförslaget syns dock vara en överreaktion, det verkar lätt kunna leda till en diskussion om samhällsförhållandena utan grund i fakta. Nu tror jag att vi kan lita på att lärarna i samhällskunskap finner en lämplig avvägning i sin undervisning, men nog vore det önskvärt om de som grund för denna avvägning hade mer balanserade anvisningar än det nu föreliggande förslaget.